

КУЛЬТУРОЛОГІЧНА ДОСЛІДЖЕННЯ АКАДЕМІКА ДМИТРА ЗЕРБІНО

**Володимир
Моторний**
професор
Львівського національного
університету
ім. Ів. Франка,
м. Львів

У Львівському університеті, як відомо, виникла не одна наукова школа, на чолі якої стояли талановиті вчені. Саме ці школи визначають високий рівень наукової і навчальної роботи і є візитною карткою університету.

Вагомий внесок в установах престижу львівської наукової школи зробив своїми працями відомий український вчений — медик, еколог, культуролог **Дмитро Зербіно**, (вражає енциклопедичність знань і широчінь наукових обріїв автора), який надрукував дві монографії ("Научная школа как феномен", 1994 і "Наукова школа: лідер і учні", 2001) та низку статей, присвячених цій проблематиці. Ці роботи не пройшли поза увагою наукової громадськості, але про його книги мені хотілося б висловити і свої міркування.

Давній латинський термін "культура" охоплює такі поняття, як виховання, освіта, розвиток людської особистості. Культура — це спеціальний спосіб організації і розвитку людської життєдіяльності, представлений в продуктах матеріальної і духовної праці в системі соціальних норм і установ, в духовних цінностях, в сукупності відносин людей

між собою. Відомо, що в поняття культури входить і загальна відмінність людської життєдіяльності від біологічних форм життя.

Елементом культури є наука.

Наукова діяльність — це діяльність по виробництву нових знань про світ і людину, що відображує внутрішнє єство досліджуваного і має об'єктивну значущість.

Наука є соціокультурним інститутом, де існують специфічні вимоги, які регулюють наукову працю, наукове життя, співтовариство учених.

Культурологічні дослідження Д. Зербіно присвячені проблемі лідера і наукової школи. У першій книзі "Наукова школа як феномен" порушується низка проблем, які цілком узагальнюються терміном "феномен". Автор монографії визначає співвідношення феномена людини і науки, показує термінологічні варіанти і суть наукової школи, торкається різних аспектів фундаментальної і прикладної науки, а також ставить закономірне питання, для чого досліднику необхідний науковий ступінь.

Лідером наукової школи швидше за все стане вчений, який володіє циклотомічним типом мислення (за Е. Кречмером), або екстраверт (за К. Юнгом), або творець нових гіпотез і теорій (за М. Бунге), а за нашою класифікацією — учений-дослідник, учений-лідер.
Д. Зербіно

Уперше в такому плані обговорюється поняття "лідер в науці". Досліджуються його якості, шляхи формування, поява наукових ідей. Абсолютно своєрідними і глибоко повчальними є екскурси в різні класифікації типів учених. Автор надає і свою **градацію учених, виділяючи такі типи: учений-енциклопедист; учений-читач, але епізодичний дослідник; учений-філософ; учений-адміністратор; учений-викладач.** У середині кожного типу є різні варіанти. Вперше виділена проблема про суть феномена — "лідер наукової школи":

Розмірковуючи про вічні істини у філософії і психології, таємниці наукової творчості, про "розум", "мислення", автор наводить відому думку **Миколи Амосова** про те, що "наука потрібна для правлячої еліти, а освіта — для всіх громадян".

Підкреслюється, що вища інтелектуальна діяльність, якою є наукова робота, вимагає поєднання різних типів розуму і нешаблонного мислення.

Одним із центральних розділів є глава про саму наукову школу. Про її зародження, про появу наукових ідей, гіпотез, теорій, про добір молодих співробітників, про оптимальний вік для наукової творчості. Найважче поняття — сутність наукової творчості — обговорюється з різних позицій: *натхнення, спостережливість, інтуїцію* Д. Зербіно розглядає і взаємостосунки науки і мистецтва, науки і моралі, науки і релігій.

Гостро, по сучасному, розглядаються проблеми в главах "Життя ученого в країні", "Що заважає розвитку науки?" і навіть "Смерть школи і шлях її відродження".

Здавалося б, тема вичерпана. Однак пройшло декілька років і Дмитро Зербіно знову повернувся до проблеми наукової школи, але дещо в іншому ракурсі. Він пише нову книгу, називає її "*Наукова школа: лідер і учні*", даючи підзаголовок "*Нова концепція*". Тут продовжені роздуми про вищий гуманітарний феномен — наукову школу, і висувається концепція, що це спонтанний феномен організації науки і його не можна організувати зверху указами, наказами, чиновницьким підходом

допомогти розвитку талантів для науки. І оскільки ця книга — суто індивідуальна думка про всю проблему наукової школи, то автор завершує монографію думками про власні помилки (розділ "Мої помилки").

Дмитро Зербіно створив свою наукову школу (особисто підготував понад 65 кандидатів і докторів наук), тому як ніхто інший зумів побачити недоліки в процесі наукової творчості та розкрити їх так очевидно, як до нього ніхто ще цього не робив. Суто індивідуальний підхід, оригінальний стиль викладу, що, на жаль, не були відзначені рецензентами. А головне — новий погляд на проблеми "наукової школи". Весь настрій монографії декларує необхідність її підтримки, але нині нічого для цього не робиться.

Не хотів би сформулювати своє ставлення до цих монографій загальновідомими словами не "побоюся сказати". Дійсно, треба сказати, що це унікальні і ще не оцінені наукознавцями на належному рівні пошуки Д. Зербіно, які можна цілком віднести до розділу фундаментальних дослідницьких монографій.

Але не можна їх назвати тільки наукознавчими, бо за своєю проблематикою вони є значно ширшими і дуже важливими для нашої культури.

**Існує два негативних синдроми, характерних для діячів-квазінауковців.
Перший — синдром "трьох не": невихованість, необов'язковість, непрофесіоналізм.
Другий — синдром низької культури — "без-синдром":
безвідповідальність, агресія, заздрість.**

Д. Зербіно

до формування різних установ. Але понад усе в цій новій книзі підкреслюється значення лідера науки, розкриваються його якості та шляхи його формування.

Особлива увага (як монографія і названа) приділяється учням. У філософському плані розглядаються творчість, проблеми відкриття і пошуки талантів. Неабиякого значення автор надає таким етапам наукової творчості, як *ідеї, стимули, пошук методичних підходів*. Міркуючи про інтелектуальні храми людства (абсолютно несподівано для такої монографії), Дмитро Зербіно стверджує, що **є тільки три храми — храм науки, храм божий і храм мистецтва**.

Багато сторінок присвячено актуальній для нашої країни проблемі: "*Що заважає розвитку науки?*". Це — особливий розділ, в якому розглядається позиція держави стосовно науки, а також взаємостосунки вчених із суспільством. Мова йде про широке коло питань — про консерваторів у науці, про те, чому є в науці несумлінні працівники, про акцентуєваних осіб у науці, про науковий кіч.

Творчий підхід автора до цієї проблеми виявляється і в тому, що він виділяє два своєрідні негативні синдроми, характерні для деяких "діячів"-квазінауковців. У фіналі цієї монографії ("*Епілог*") Дмитро Деонисович роздумує про те, що може

Важко гідно оцінити значимість цих двох книжок Д. Д. Зербіно. Я переконаний: той, кого дійсно хвилює доля науки і хто почне читати ці книги, вже не зможе їх відкласти.

І ще — про стиль викладу, про рубрикацію розділів книги. Вважаю, що вони гідні наслідування. Простота стилю, відсутність химерності та сердечна щирість заслуговують особливої уваги як приклад для молодих та й для тих, хто вважає себе досвідченим.

Дивно те, що, не будучи філософом і наукознавцем, Дмитро Зербіно створив культурологічні за своєю суттю монографії, розкрив багато сторін спонтанної організації науки. З упевненістю можна сказати, що таке під силу тільки талановитому, правжньому вченому і громадянину.

Висновок з пошуків Дмитра Зербіно такий: можливо, "порятунок" української науки — не у підтримці інститутів, не у спланованих згори напрямках, а у створенні рейтингу наукових шкіл, у підтримці лідерів, які мають наукові ідеї, свої теми, відпрацьовані методи дослідження.

Впевнений, що монографії Д.Д. Зербіно і висловлені в них думки і наукові концепції дадуть плідний поштовх для їх обговорення не лише в наукових колах, а й серед найширшого читацького загалу.